

A BEFOGADÁST TÁMOGATÓ OKTATÁSPOLITIKÁK FELTÉRKÉPEZÉSE

Az indikátorfejlesztés kihívásainak és lehetőségeinek feltárása

A 27 országból összesen több mint 60 szakértő részvételével, „A befogadást támogató oktatáspolitikák feltérképezése” (angol rövidítéssel MIPIE) címmel elvégzett projekt munka összegzéseként lehetőség nyílik arra, hogy kiemeljünk néhány olyan kulcsüzenetet, amelyek iránymutatásul szolgálhatnak az ezen a területen várható jövőbeli tevékenységhez. Az anyag középpontjában ezek a kulcsüzenetek állnak, egyben a MIPIE projekt főbb megállapításainak összegzését is adják.

Számos tényező támasztja alá a befogadó nevelés oktatáspolitikai beágyazottságával kapcsolatos fejlesztéseket:

- Az ENSZ Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló konvenciója (UNCRPD, 2006), az Európai fogyatékossgal élő személyek stratégiája 2020, valamint az Európai Tanács által megfogalmazott, az Oktatás és Képzés 2020 stratégiának az oktatás méltányosságára vonatkozó célja mind a befogadó nevelés és oktatás fő hajtóerőinek számítanak az egyes országokban. Mindezek a nemzetközi szakpolitikai kezdeményezések szisztematikus adatgyűjtést igényelnek, hiszen ily módon igazolható, hogy az egyes országok hogyan teljesítik a befogadó nevelésre és oktatásra vonatkozó különböző rendelkezések egyes cikkelyeiben és céljaiban foglaltakat.

- Ma már széles körben tudatosult, hogy a tényeken alapuló szakpolitika kritikus jelentőségű a befogadó nevelési és oktatási rendszerek hosszú távú fejlesztése szempontjából. Mind a szakpolitikások, mind az adatgyűjtő szakemberek és kutatók tisztában vannak az olyan nemzeti szintű adatgyűjtés igényével, amely nem csupán megfelel a nemzetközi szakpolitikai irányelveknek, hanem olyan közös megközelítést alkalmaz, amely elősegíti a nemzeti és a nemzetközi szintű erőfeszítések szinergiáinak kibontakozását. Amíg azonban az ilyen adatok iránti igény nyilvánvaló, az ezeket az adatokat összegyűjtő és elemző módszerek és eljárások rendszere nem ilyen világos.

- Minden európai szinten tevékenykedő szervezetnek szüksége van arra, hogy másokkal együttműködve állandó információcserét valósítson meg, mert csak így tudja maximalizálni erőfeszítéseinek hatását és a lehető leghatékonyabb módon segíteni a nemzeti szinten kibontakozó munkát.

- Szükség van arra, hogy széles körű információ álljon a szakpolitikások rendelkezésére, illetve arra is, hogy a különböző szervezetek az adatgyűjtés egymást kiegészítő megközelítéseinek széles skáláját alkalmazzák, mind országos, mind pedig nemzetközi szinten.

Valamennyi ország egyetért abban, hogy a befogadó oktatáspolitikai megvalósításának áttekintése komplex és sokrétű feladat. Az ebben a projektben vázolt konkrét ajánlások alkalmasak arra, hogy alapul szolgálhassanak egy olyan részletesebb és hosszú távú kutatás számára, amely a minőségi és mennyiségi adatok összegyűjtését foglalja magában. Az így nyert adatokat aztán fel lehet használni az e téren már meglévő európai szintű kezdeményezések támogatásához – különösképpen a sajátos nevelési igényű tanulók oktatására összpontosító Eurostat kérdőívhez –, valamint az egyes országok szintjén folyó munkához is.

A jövőbeli nemzeti és európai szintű adatgyűjtés számos speciális kérdést azonosíthat. Ezeket a kérdéseket, valamint a megválaszolásukhoz szükséges lehetséges lépéseket mutatjuk be a következőkben.

Ez a keretrendszer lehetővé teszi a nemzeti és a nemzetközi szintű benchmarking számára, hogy:

- Érthetővé váljon az egyes országok oktatási rendszereiben meglévő különbségek hatása;
- Azonosítani lehessen az egyes országok befogadó nevelési rendszerében meglévő hasonlóságokat;
- Bemutatható legyen a különböző elemek hatása az egyes rendszereken belül, mint például a centralizáció foka az oktatásban, pedagógus alap- és továbbképzés, egyéb oktatási szakemberek képzése, iskolai autonómia és szervezeti keretek, valamint az SNI tanulók számára biztosított erőforrások.

Kritikus jelentőséggel bír, hogy az effajta megközelítés úgy épüljön fel az egyes országokban, hogy az adatgyűjtés fejlesztése a tanulók jogainak és a befogadó nevelési rendszerek hatékonyságának monitoringját egyaránt szolgálja.

A tanulók jogainak monitoringja

A jövőbeli adatgyűjtési tevékenységnek összhangban kell lennie az UNCRPD (2006) előírásaival, hiszen ennek egyre növekvő befolyása van az oktatást érintő jogi keretek kialakítására. Ezért a befogadó nevelési politika implementációjának áttekintése olyan indikátorokat igényel, amelyek bizonyítékot szolgáltatnak arról, hogy az egyes oktatási rendszerek minden SNI tanuló számára egyenlő esélyeket teremtenek.

Azonosítani lehet azokat a kulcsfontosságú jogi kérdéseket, amelyek az „input, folyamat, output/kimenet modell” különböző fázisainak felelnek meg.

- *Az input úgy fogható fel, mint az SNI tanulók egyenlő kezelése nem szegregált környezetben folyó tanuláshoz való hozzáférésük és abban való részvételük formájában;*
- *A folyamat megfelel a méltányosság követelményének az SNI tanulók oktatási és nevelési lehetőségeivel összefüggésben, illetve hogy az adott rendszeren belül lehetőség van arra, hogy megkapják azt a megfelelő támogatást, amelyre sajátos igényeik miatt szükségük van;*
- *Az outputok megfelelnek a méltányosság követelményének a teljesítménnyel, előmenetellel összefüggő alkalmak, lehetőségek vonatkozásában, illetve abban, hogy az SNI tanulók is sikeresek lehetnek a tanulmányi előrehaladás és a társadalmi tanulás folyamán, valamint nyitva állnak előttük az egyik oktatási intézményből a másikba való átmenet lehetőségei is;*
- *A kimenetek a személyi autonómiával összefüggésben megfelelnek a méltányosság követelményének a formális oktatás alatt és után, különösképpen az SNI tanulók rendelkezésére álló olyan kapcsolódási lehetőségek vonatkozásában, amelyek a szélesebb értelemben vett társadalomba való befogadásukat segítik elő.*

A különböző jogok kérdéskörének áttekintésére alkalmas átfogó keretrendszeren belül mind mennyiségi, mind minőségi indikátorokra szükség van a következő területeken:

- Részvétel az oktatásban és képzésben;
- Hozzájutás a támogatáshoz és a lakhatási lehetőségekhez;
- A siker és az átmenet lehetőségeinek megtanulása;
- (Társadalmi, közösségi) kapcsolódási alkalmak, lehetőségek.

A részvételre vonatkozó jelenlegi és alkalmazható mennyiségi indikátorok

A jelenleg rendelkezésre álló információk azt jelzik, hogy egy indikátort lehet azonosítani a többségi oktatásban tanuló iskoláskorúak részvételi arányára vonatkozóan a nemzeti és európai szintű adatgyűjtés számára. A jelenlegi adatok alapján rendelkezésre álló indikátor a *szegregált környezetben tanuló SNI tanulók százalékos arányára* összpontosít. A szegregált oktatásra vonatkozó – az Európai Ügynökség a Sajátos Nevelési Igényű Tanulók Oktatásának Fejlesztéséért tagországai által elfogadott – munkadefiníció a következő: a szegregált oktatás olyan oktatás, amelynek során egy tanulót egy adott országban formálisan SNI tanulóként azonosítanak, akinek oktatása elkülönített, speciális osztályban vagy speciális iskolákban folyik a napi iskolai ideje nagyobb részében, de legalább 80%-ában.

A MIPIE projekt keretében elvégzett munka arra utal, hogy a szegregált környezetben tanuló SNI tanulókra vonatkozó adatok a leginkább összehasonlíthatóak az egyes országok között, s hogy ez a mennyiségi adat felhasználható a befogadás irányába történő elmozdulás és ellátás bizonyos trendjeinek jelzésére is.

A részvételre vonatkozó bármely adat potenciális hasznossága azonban nagyban javítható, ha összekötjük a tantermi és/vagy tanulói szintű szisztematikusabb adatgyűjtéssel. Látható, hogy így a szakpolitika számára fontosabb indikátorok nem csupán összehasonlíthatók lesznek egymással – mind az egyes országok között, mind pedig a longitudinális adatgyűjtési tevékenység során –, hanem a befogadó környezetben történő részvételre, s nem a szegregált ellátásra összpontosítanak.

Az oktatás területén fellelhető, a valamennyi tanuló számára biztosított jogokra és méltányossági követelményekre vonatkozó érvrendszernek megfelelően a jövőbeli adatgyűjtésnek olyan irányt célszerű követnie, amely összecseng azzal, hogy a befogadó nevelés és oktatás minden tanuló számára jó megközelítés.

A nagy valószínűséggel minden országban összegyűjthető adatok vizsgálata alapján egy lehetséges indikátor azokra az adatokra tud összpontosítani, amelyek egy *bizonyos korcsoport (például a 9–14 évesek csoportja) minden olyan tanulójának százalékos arányára vonatkoznak, akik a velük egykorú társaik által elsajátított többségi tananyagot tanulják idejük legalább 80%-ában.*

Ennek az indikátornak számos potenciális előnye van: tantermi szintű adatokat szolgáltat, amelyek révén ellenőrizhetők és igazolhatók az országos vagy regionális szintű adatok, s amelyek valamennyi tanulóra (s nem csupán az SNI tanulókra) vonatkoznak, ezért a befogadást és nem a szegregációt helyezik előtérbe.

A MIPIE projekt során elvégzett munka eredményeként kijelenthető, hogy az itt javasolt indikátornak megfelelően elvégzett mennyiségi adatgyűjtés lehetséges és potenciálisan hasznos is, így már a közeli jövőben alkalmazható lehet európai szinten is.

A befogadó oktatási rendszerek hatékonyságának monitoringja

A befogadó oktatási rendszerek hatékonyságát vizsgáló adatok számos területre kiterjedhetnek: kezdeti értékelési eljárások, a tanulók és családjuk oktatási és nevelési tapasztalatok szerzésébe történő folyamatos bevonása, a tanulási környezet hatékonysága az akadályok leküzdésében, valamint a valamennyi tanuló számára biztosított tartalmas tanulási élmény és tapasztalat megszerzésének elősegítése.

Nemzeti szinten az adatoknak a következőket kell mutatniuk:

- Az erőforrások és a megfelelő egyéni előrehaladás tervezésének és monitoringjának biztosítása;
- A pedagógusképzés hatékonyságának meghatározása;

- Az egyes rendszerek költséghatékonyságának értékelése.

Iskolai szinten az adatoknak:

- biztosítaniuk kell a tanárok és az iskolai szakszemélyzet támogatását célzó információ szolgáltatását, annak érdekében, hogy meg tudják tervezni a megfelelő támogatás és ellátás szintjét és végre is tudják hajtani ezeket a feladatokat;
- megfelelő betekintést kell nyújtaniuk abba, hogy a szülők és a tanulók hogyan legyenek képesek teljes mértékben részt venni az oktatási folyamatban.

A befogadó nevelési rendszerek hatékonyságának vizsgálata összekapcsolja az inputokat a költséghatékonyság kulcskérdéseivel, mégpedig úgy, hogy a megfelelő tartalmi leírás az erőforrás-allokációra összpontosít.

Az oktatási folyamat négy kulcskérdéssel, illetve az ezekhez kapcsolódó tartalmi leírással függ össze:

- 1 - A sokféleségre, sokrétűségre vonatkozó fogékonyság, fogadókészség, amelyet a beiskolázási adatok igazolnak;
- 2 - A tanulás minősége, amelyet az értékelési adatok igazolnak;
- 3 - A támogatás minősége, amelyet a tervezési adatok igazolnak;
- 4 - Tanári hatékonyság, amelyet a tanításra vonatkozó adatok igazolnak.

Az európai szintű adatgyűjtés időrendje

A MIPIE projektben foglalt valamennyi ajánlás áttekintése alapján egy olyan időrend javasolható az európai szintű adatgyűjtés jövőbeli fejlesztésével kapcsolatban, amely az európai és a nemzeti szintű erőfeszítések szinergiáján alapul. Az európai szintű adatgyűjtési tevékenység átfogó stratégiát igényel, amelyben meghatározzák a rövid, a közép- és a hosszú távon elvégzendő feladatokat és tevékenységeket.

Rövidtávon az adatgyűjtési stratégiának a jelenlegi, a sajátos nevelési igényre vonatkozó Eurostat adatgyűjtésen kell alapulnia. Körültekintően fel kell tárnia, vajon valóban vannak-e ilyen adatok, mégpedig úgy, hogy a már meglévő adathalmazokból azonosítja a használható adatokat.

Középtávon az európai adatgyűjtési stratégiának az UNCRPD 24. cikkelyében foglaltak végrehajtására kell koncentrálnia, és pontosan meg kell vizsgálnia, milyen kulcsinformációra és kulcsadatokra lehet szükség, utána kell járnia, valóban léteznek-e ezek az adatok, és tisztázni kell, milyen munkára van szükség az esetleg szükségessé váló további adatok összegyűjtéséhez.

Egy hosszú távú adatgyűjtési stratégiának olyan egyértelműen elfogadott időrendet kell követnie, amelyben az egyes országok közös keretrendszerben dolgoznak. A MIPIE projekt szakértői azzal érveltek, hogy szükség volna az adatgyűjtési egyezmények olyan átfogó rendszerére, amely kiterjed azokra a koncepciókra, definíciókra és módszerekre, amelyeket nemzeti szinten az egyes országok adatgyűjtési tevékenységének „minimumaként” tudnának alkalmazni.

Ez az időrend abból az alapfeltételből indulna ki, hogy a befogadó nevelés egy „minőségi imperatívusz”, és arra irányulna, hogy mennyiségi és minőségi betekintést nyújtson az egyes országoknak a befogadó oktatáspolitikai hatékonyságába és a befogadó gyakorlat minőségébe, mégpedig úgy, hogy folyamatos monitoring tevékenységet végezne a tanulók jogaival és a méltányosság biztosításával kapcsolatban.

Ennek az európai időrendnek a bevezetése érdekében négy területen kell az egyes országoknak egyezsége jutni, mert így tudják legjobban segíteni az európai szintű munkát:

- Meg kell határozni, milyen adatokra, bizonyítékokra van szükség nemzeti és nemzetközi szinten;
- Azonosítani kell, melyek a jelenleg rendelkezésre álló leghatékonyabb, illetve a még kifejlesztendő adatok;
- Meg kell határozni az európai és nemzeti szintű koherens adatgyűjtési eljárásokat és mechanizmusokat;
- Foglalkozni kell az összehasonlíthatóság kérdéseivel.

Nemzeti szinten szükség van a kulcsszereplők közötti szinergiára, amelynek a nemzeti, regionális, iskolai és tantermi szintű adatokat figyelembe vevő adatgyűjtésre vonatkozó világos érvrendszeren kell alapulnia, ha azt akarjuk, hogy az ország-adatok hatékonyan tükrözzék a gyakorlatot.

Bármely európai szintű adatgyűjtésnek nyilvánvalóan a már létező nemzeti szintű adatgyűjtésre kell építenie, közvetlenül kapcsolódnia kell az Oktatás és Képzés 2020-ra vonatkozó tevékenységhez és egyéb európai stratégiákhoz, támaszkodnia kell az UNESCO, az Eurostat és az OECD (UOE) adatgyűjtési rendszerekre, valamint az Európai Ügynökség a Sajátos Nevelési Igényű Tanulók Oktatásának Fejlesztéséért és egyéb nemzetközi források által használt hasonló rendszerekre.

Az európai szintű jövőbeli tevékenységnek erősítenie kell a szinergiákat az egyes szereplők között, mégpedig abban a formában, hogy szorosabbra fűzi a kapcsolatot az adatgyűjtési tevékenységek és munka között. A befogadó nevelési politika bevezetésének áttekintéséhez szükséges szinergiák olyan összehangolt tevékenységet követelnek meg, amelyet egy minden résztvevő által elismert és elfogadott platform keretében végeznek, s amely lehetővé teszi az érintett, az európai adatgyűjtési tevékenységben résztvevő szereplők számára, hogy hatékonyan együttműködjenek egymással, megosszák tudásukat és szakértelmüket egymással, s közös perspektívát tudjanak meghatározni. Egy ilyen platform – amelyet potenciálisan az Európai Ügynökség a Sajátos Nevelési Igényű Tanulók Oktatásának Fejlesztéséért tevékenységére célszerű alapozni – azt tűzhetné ki célul, hogy ezen a területen támogatást nyújtson a többi érintett európai szereplőnek, illetve támogassa az egyes országok befogadó oktatásra vonatkozó adatgyűjtési tevékenységét.

Referenciák

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. *European Disability Strategy 2010–2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe*. Com(2010) 636 Végleges változat

Council Conclusions of 12 May 2009 on a *Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training (ET 2020)* (Official Journal C 119 Of 28.5.2009)

ENSZ (2006) *A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény*, New York: United Nations. Elektronikusan hozzáférhető online: <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

World Health Organisation (2011) *World Report on Disability* (Világjelentés a Fogyatékossgáról). Geneva: Switzerland. WHO

Ez a tanulmány a MIPIE projekt főbb megállapításainak összegzése. A teljes projektjelentés (*Mapping the Implementation of Policy for Inclusive Education: an exploration of challenges and opportunities for developing indicators* (2011)) letölthető a következő web site-ról:

<https://www.european-agency.org/agency-projects/mipie>

Nyomtatott példányok kérésre beszerezhetők az Ügynökség Titkárságától:
secretariat@european-agency.org

A MIPIE projekt

Az oktatáspolitikusokra nehezedő nyomás annak bemutatására, hogy az egyes szakpolitikák miként teszik lehetővé a nagyobb befogadást az oktatásban és nevelésben, azt az eredményt hozta, hogy egyre nagyobb szükség lett azoknak a minőségi és mennyiségi információknak a szisztematikus gyűjtésére, amelyek bizonyos kulcskérdésekre adnak választ, és amelyeket horizontálisan használni tudnak az országok, hogy áttekintsék saját fejlődésüket és egyben az országok közötti összehasonlításra is módot adnak.

Az áttekintés a befogadó nevelés oktatáspolitikai beágyazottságáról (MIPIE) című projektet az Európai Ügynökség a Sajátos Nevelési Igényű Tanulók Oktatásának Fejlesztéséért valósította meg az Európai Közösség LLP Comenius program anyagi támogatásával, az alábbi szerződési számon: 510817-2010-LLP-DK-COMENIUS-CAM. A MIPIE 1 éven át tartó projekt volt, amelyben több mint 60 szakértő vett részt, akik 27 országot képviseltek:

Ausztria, Belgium (flamand és francia nyelvű közösség), Ciprus, a Cseh Köztársaság, Dánia, az Egyesült Királyság (Anglia, Skócia és Wales), Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Izland, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Málta, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szlovénia.

A MIPIE projekt általános célja az volt, hogy a nemzeti és európai szinten már elvégzett munkára építsen és – felhasználva a projekt időtartama alatt az egyes országoktól begyűjtött információt – ajánlásokat fogalmazzon meg a befogadó oktatás politika helyzetének mérlegelésére használható jövőbeli nemzeti és európai szintű adatgyűjtés időrend-tervezetének formájában.

A projekt speciális céljai között szerepelt 27 európai ország oktatáspolitikusainak együttműködése a következő területeken:

- Annak tisztázása, hogy milyen információt kell a szakpolitikások rendelkezésére bocsátani;
- Annak azonosítása, milyen információ áll már jelenleg is rendelkezésre;
- Figyelemfelhívás a jelenlegi információk közötti „résekre”;
- Részletes ajánlások készítése arról, hogyan gyűjthető össze a szükséges információ a jövőben a nemzeti szintű önértékelés, illetve az európai szintű összehasonlítás céljára.

A projekt ideje alatt két konferencia került megrendezésre – az egyik Brüsszelben, 2010 decemberében, a másik Budapesten, 2011 márciusában. Mindkettőnek társszervezője volt az adott ország Oktatási Minisztériuma, s mindkettő esetében a világosan megfogalmazott célok a végső projekt kimeneteinek fejlesztéséhez kapcsolódtak, beleértve a projekt végső ajánlásait.

A teljes projektjelentés, a két konferenciáról készült jelentés, valamint a jelenleg rendelkezésre álló, valamennyi ország-adatot tartalmazó gyűjtés, illetve a projektre vonatkozó minden egyéb anyag letölthető a következő címen:

<http://www.european-agency.org/agency-projects/mipie>

© European Agency for Development in Special Needs Education 2011